

Lehet, hogy egyesek szemében maradnak fogok tűnni, mégis kimondom: a jelenlegi helyzetben a szülők, tanítók, tanárok, tehát az otthon és az iskola legfontosabb feladata megtanítani a gyermekeket, az ifjakat beszélni, beszélgetni, hogy lehessenek gondolataik és azokat szóban és írásban ki is tudják fejezni. Tudjanak jól és szeressenek olvasni. Továbbá jól tanulják meg a négy számtani alpműveletet, mert arra épül a magas matematika. Valamint értsék meg és figyelemmel tudják kísérni a társadalmi és a természeti jelenségeket és folyamatokat, mert csak így válhatnak a jövő társadalmának az építőivé.

Nehéz eldönteni, hogy hol legyen a magyar felsőoktatási intézmény/intézmények székhelye. Egy biztos, nem szabad elhanyagolni a szórványmagyarságot. Sok érv szól a tömbmagyarság mellett, mert onnan kerül ki a legtöbb hallgató. Szabadkának

tradíciója is van. Zentának nincs, de ott most jól működik a budapesti Kertészeti Egyetem kihelyezett tagozata, amelyet tovább lehet és kell is fejleszteni. Viszont Újvidék előnyeit sem szabad figyelmen kívül hagyni. Legnagyobb a tradíciója, itt található a leggazdagabb könyvtárak és a magasabb színvonalú oktatás többi előfeltételeit biztosító eszközök, felszerelések, laboratóriumok. A magyar nemzetiségű egyetemi tanárok többsége is itt van. Az oktatás pedig nem szabad, hogy csak ex cathedra történjék. Egyetemi otthont itt is lehet építeni a távolról jövőknek. Kollégium már van, és jelenleg is folyik ennek bővítése. Amellett Dél- és Közép-Bánát, Szerémség és Dél-Bácska magyarsága (szórványmagyarsága), mintegy 50 ezer ember ide gravitál.

Csehák Kálmán

Az alku: belenyugvás a pusztulásba

Az elmúlt nyolcvan év alatt a jugoszláv állam, az adott formájától függően, többnyire azt cselekedte ifjúságunkkal, amit akart. Telhetetlen volt s ebbe a közelmúltban ismét – ezúttal teljességgel – belebukott. A mai európai érdek ennek dacára hozzáköt bennünket. Több évtizeden át tartó lelki kulturális megnyomorodottságunkat természetesen csak úgy kezelhetjük, ha közvetve az államalkotóink betegségeit is gyógyítjuk.

Hangsúlyoznunk kell, hogy a még mindig tartó államnemzeti fölfülvalkodottság helyett országunk polgárainak reális önértékelésre, helytálló értékfogalmakra, határozott erkölcsi tartásra, emberi méltóságra s nem utolsósorban mindezt mint tartalmas életet megalapozó ismeretekre van szükségük. S ennek megfelelően olyképpen is, hogy a még mindig az avult szemléletnek áldozó jugoszláv minisztériummal semmiképpen sem szabad alkudnunk. Ehelyett fölkináljuk neki korszerű európai oktatásügyi koncepciókat, s ha erre a régi beidegződésével reagálna, akkor a részovói albán sorstársainktól lennénk kénytelenek tanácsot kér-

ni: mi a módja az illegális oktatási rendszer kidolgozásának; hogyan őrizhetnénk meg emberi méltóságunk minimumát.

Magyarán: az állambürokratikus elvű oktatást a kultúrcentrikus nevelésnek és tanításnak kell fölváltania. Továbbá a dogmák sulykolása, ismeretek zsúfolása helyett a jövő tantervkészítőinek elmélyültebb gyermeklélektani ismerettel, nagyobb pedagógiai hozzáértéssel, az adott korosztály befogadóképességéhez alkalmazkodva, az alkotókészség fejlesztésére több lehetőséget nyújtva kell kimérniük az elsajátítandókat.

Ha a felnőttek közül sokan már menthetlenek, legalább a gyerekeinket igyekez-

zünk megőrizni önmaguknak, az igazságnak, a hitelességnek. Enélkül ugyanis az ő életüket is az a kényszer, hamis tudat terhelné, amely a Jugoszláviában élő magyarok kultúráját mind a mai napig erősen korlátozza és felemássá teszi.

A teljes értékű, európai értelemben vett emberré válást most, az egyetlen nagy lehetőség vissza nem térő pillanatában a gyökereknél, vagyis az oktatásban kell megalapoznunk. Alkuról, a laikus és pozícióvédő politikusok közbeszólásáról szó sem lehet. S azok a pedagógusok sem jöhetnek tekintetbe, akik eddig a testvériség-egység álságos jelszavával, állásuk biztosítása érdekében és kis tiszteletdíjakért kiszolgálták a saját népét csődbe vezető nagszerb állami garnitúrát.

Azoknak a pedagógusoknak kell tehát a jövő magyar iskoláink, illetve tagozataink tantervét az oktatási minisztérium asztalára tenniük, akik nem tévesztik össze a lojalitást a szolgálkúséggel, az öntudatosan vállalt állampolgárságot a rövid vagy hosszú távú asszimi-

lációba való belenyugvással: nem egyeztetnek, nem alkudnak, mert a szakmai tájékozottság mellett felelősségtudattal is rendelkeznek. Tehát a lelkiismeretüknek is megfelelően mindenféle politikától és egyéb elfogultságtól független tématerveket készítenek az eddig kellő nyomatékkal el nem ítélt módon manipulált humántárgyak (magyar nyelv és irodalom, történelem, társadalomismeretek, zene és képzőművészet) tanításához. Ezeknek a tantárgyelképzeléseknek minden tekintetben a nemzetköziséget magukban rejtő nemzeti értékekhez kell igazodniuk. Ami persze nem jelenti azt, hogy – főleg a történelem és a társadalmi ismeretek oktatásában – ne kellene tekintetbe venni a magyar kultúrának a délvidéki, szlávokkal összefüggő vonatkozásait, s hogy az irodalom tanításában ne lehetne némi helyet szorítani a

magyarok és délszlávok kapcsolattörténete megfelelő kivonatának, amennyiben a vajdasági szerb iskolák tantervében is helyet kapnának ezek a magyarok megbecsülése szempontjából fundamentális fontosságú ismeretek.

Meg kellene érteni és értetni, hogy a szeparatizmus, a gettósodás és a balkanizálódás rokonfogalmak. S hogy eddig a többségnek az európai szellemtől és egyetemes humánnumtól való lényegi szeparálódása vonta maga után a kisebbségek formális szeparatizmusát. Az államalkotó nemzet önkényuralmával szembeni gettósodás adott körülmények között az egészséges önvédelem, a minden emberi értékkel szembeni nyitottság egyedül kulturált és európai formája is lehet.

Ha az említett tantárgyakat illetően az anyanyelv nemzeti kultúrája alku tárgyként választható 30 vagy 50 százalék kérdésévé degradálna, akkor a felelőtlen pozíció- és tiszteletdíjvédők az eddigi bűnös tevékenységet folytatnák, a magyar gyerekek identitászavarát

Meg kellene érteni és értetni, hogy a szeparatizmus, a gettósodás és a balkanizálódás rokonfogalmak. S hogy eddig a többségnek az európai szellemtől és egyetemes humánnumtól való lényegi szeparálódása vonta maga után a kisebbségek formális szeparatizmusát.

nyugtázva, a másodrangú állampolgárok újabb nemzedékét dresszírozva. Ahhoz ugyanis, hogy az ifjúság egészséges lelkű, szabad öntudatú polgársággá neveltesen, az anyanyelvű oktatás külső formáján belül mindazon tartalmak tökéletes elsajátítására is szükség van, amelyek a magyarsághoz népdalagyományként, zenei örökségként, színes alkotói képzeletként, a nyelvi kifejezőmód kincsesládaként, szokásrendszerként, vallási és erkölcsi tartalomként, kutatói fölfedezéseként, eredetbeli jellemzőként, honfoglaláskori emlékként, történelmi sorsélményként, nemzeti identitásvédő szervezőmunkaként hozzátartoznak.

Bármennyire szorosan helyezzünk ugyanis egymás mellé két széket, félig az egyikken, félig a másikon ülve kényelmetlenül érezzük magunkat, attól is félve, hogy közöttük könnyen a földre eshetünk.

Vagyis a szerb írókat, zeneszerzőket, hadvezéreket stb. a szerb nyelv tanulásának keretében kellene elsajátítaniuk a magyar általános és középiskolásoknak. Annál is inkább, mert a szerb nyelv magyar tanulók számára készült tankönyveiben rengeteg a csupán az irodalmi nyelvre jellemző kifejezés, bonyolult struktúra. A mesék, az elbeszélések, regény- és drámarészletek, valamint a versek jelentős részét olyan módszeresen fölépített ismeretterjesztő szövegekkel kellene helyettesíteni, amelyek fölölelnék a szerb nép történelmének és kultúrájának lényegét. A magyar gyerekek nagy többsége ugyanakkor jórészt azért nem használja úgy a többség nyelvét, amint kellene, mert a tankönyveket nem a magyar nyelvet jól ismerő szakemberek készítik.

Súlyos megaláztatás, az etnocídium gyakorlása tehát, hogy a hetedikesek és nyolcadikosok közös tankönyvből az utóbbiak csupán *Erkelről* és a *„Bánk bán”*-ról, valamint *Kálmán Imre* és *Lehár Ferenc* operettjeiről tanulhatnak, ugyanakkor *Hristić*, *Mokranjac*, *Binički*, *Stanković* és *Bajić* munkássága nagy terjedelemben kap helyet ahhoz képest, hogy a szerb zene történelmi okok miatt nem bontakozhatott ki időben. A hetedikesek számára készült első részben jelen van ugyan *Liszt*, sőt *Bartók* is, de nyoma sincs *Dohnányinak* és másoknak. Sőt *Kodályt* is hasztalan keressük. Neki talán az lehet a bűne, hogy zeneoktató módszerét Távol-Keleten is alkalmazták? Az államalkotó alkotók itt is háttérbe szorítják a magyar zeneszerzőket. Elborzadva hadd mondjak csupán annyit, hogy noha a jugoszláv államnak még mindig változatlan a himnusza, a hetedikesek között tananyagának élén Szent Száva himnusza olvasható és énekelhető, még hozzá szerbül.

A hetedikesek és nyolcadikosok számára írt képzőművészeti tankönyvben ugyanez a helyzet. A magyar irodalom olvasókönyveiben úgyszintén. Vegyük példának azt, amely a hetedikesek számára íródott s még 1987-ben hagyták jóvá, viszont 1999-ben újra kiadták. Tudjuk, hogy néhány fölülmúlhatatlan költőnkől eltekintve mi

sem vagyunk nagy irodalom. A szerb irodalom viszont történelmi okok folytán a mienknél is kisebb. Miért kellett akkor *Antonije Isaković*, *Desanka Maksimović*, *Jovan Dučić* és *J. Sterija Popović* műveit a magyar tanulók olvasókönyvébe iktatni – a mi íróink és világirodalmi nagyságok helyett? A tetejében a *„Drága föld, szülőházámnak földje”* című fejezetben nem is az irodalmon, hanem a kommunista államnacionalista propagandán van a hangsúly. Még hozzá anakronisztikus és nevenséges módon. Isaković története ugyanis a fanatikus partizánerkölcsöt domborítja ki, holott az elmúlt fél évszázad során hihetetlen mértékben árultatott el az önfeláldozás magatartása. Nem utolsósorban azért, mert már akkor ilyen időszerűtlen eszményeket próbáltak belesulykolni az ifjúságba helyett, hogy példát mutattak volna neki.

Maksimović *„Véres rege”* című verse pedig az elmúlt évtizedek során akaratlanul is annak a törzsi fölfuvalkodottságnak a piederesztálra emeléséhez járult hozzá, amely végül saját államát semmisítette meg. A vers nemzeti kizárólagosságra épül, hiszen a németek (kragujeváci) kivégző osztagában volt egy katona, aki parancsmegtagadással inkább a halált választotta, semhogy golyót eressen az ártatlan diákok és tanáraik csoportjába, s erről lábjegyzetben sem esik említés. Arról még kevésbé, hogy egy olyan kis nép férfainak, mint a szerb, meg kellett volna gondolniuk, hogy célszerű-e orvul az állig fölfegyverzett megszállók soraiba löniük akkor, amikor azok túsokat szedtek és iszonyú megtorlással fenyegetőztek. Vajon nem az lett volna-e az igazi hazafiaság, ha az indulatokat megfékezve és a passzív ellenállást választva nem szolgáltatott volna ürügyet a „fölsőbbrendűek” genocídiumának? (Az oroszok szembezállásának volt értelmes alapja, hiszen ők óriási szabad területeken szedhették össze magukat. A nyugati szövetségesekről nem is beszélve.)

S bizony *Thurzó Lajos* *„Szonya”* című verse sem illik a 21. századi olvasókönyvbe. Azért, mert ma – amikor szintén nagy szükség van a magyarok és szer-

bek őszinte barátságára! – ez a vers a (leplezett) gyűlöletet szíthatja. Arról szól ugyanis, hogy „játszanak a kétajkú gyerekek...”, s nevelik „egymást szerbnek-magyaroknak”. Ebben az utópiában Zentán a II. világháborút követően még hihetett a költő. Az elmúlt fél évszázad során azonban e nemes szándék csúfosan megbukott, s ez az egyre inkább demagógiává váló egymást szerbnek-magyaroknak nevelés (a multikulturalizmus karikatúrája lévén) nekünk halálos ellenségünk lett, minthogy a beolvasztásunk csalárd módszerével azonos. Ma ugyanis egymás megbecsülése érdekében először szerbnek vagy magyaroknak kell nevelnünk az ifjúságot, s csak ezt követően sajátíthatjuk el egymás nyelvét és kultúráját. Az ön-maga nemzeti kulturális értékeit birtokló ember ugyanis spontánul hagyatkozhat a kíváncsiságára s a szomszédai iránti nyitottsága sem erőszakolt, kötelező (képmutató, kisebbségi érzést rejtő), hanem belátásból fakadó erkölcs.

Az viszont a szerb nacionalizmus nyíltabb befolyása, hogy a 19. század végi francia irodalom hatására a szerb nyelv ze-neiségét, hangulati finomságait fölfedező szerény Dučić is jelen van egy verssel az olvasókönyvben. (A jóval gazdagabb világú *Szabó Lőrinc* eggyel sem.) J. S. Popović pedig drámarészlettel. Vajon az európai színpadokon hírnevet szerzett *Örkény István* valamelyik műve nem lett volna alkalmasabb a dráma fő tulajdonságainak ismertetésére?

Az olvasókönyv szerzőjének ideológiai hátsó szándékáról a könyv némelyik kisebb egysége – ahogyan *Marcsók Vilma* megállapította az *Aracs* folyóiratban (2001/1.) – már a címével is árulkodik. Ha például valaki egy kicsit is ismeri Pannónia és a Balkán történelmét, akkor tudja, hogy egészen a mohácsi vészig inkább a magyarok segíthettek a szerbeknek, mint fordítva. Mégis ilyen alcímet olvashatunk a „Tiszta forrás” (!?) című fejezetben: „Kraljevic Márkó megszabadítja Szibinyáni Jankót”. Nem a népköltészeti hitelesség kérdéses itt, hanem a „Hunyad karjai”-nak elhallgatása.

Az említettekén kívül: miért maradt el *Nagy László Juhász Ferenc* mellől? Miért nem *Krúdy* vagy *Tersánszky* szerepel *Majtényi Mihály* és *Janikovszky Éva* helyett? Hol maradt *Szabó Lőrinc* kívül *Illyés*, ha az említett Majtényi és *Gál László* mellett három fiatalabb vajdasági író is szerepel a tankönyvben?

Vajon a még fiatalabbak iránt irlalmasabb lett volna a balos államdiktatúra, a kultúra szeperatistája? Korántsem.

A radikálisan emberi tantervváltás a hobbi- és amatőrmagysárság (nem az amatőrizmus!) végét, a hasadtság gyógyulását kezdeményezhetné. Mert mind a mai napig: míg a tanteremben csupán részben érezheti magát ahhoz a nemzethez tartozónak a kisdíák, amelynek tagjaként a születésekor az anyakönyvbe bejegyeztetett s emiatt kisebrendűség alakul ki benne, addig az iskola többnyire szerb közegéből kiszabadulva, az otthoni és utcai környezetétől függően nacionalista túlkompensációkban éli ki magát, nemzeti külsőségekkel azonosítva a nemzeti kultúrát. Magyar énjét a nagy évfordulók – 1848, 1956 s újabban a trianoni békediktátum – számára tartogatja. Valemelyik pártunk vagy művelődési házunk szárnyai alatt (elvétve: a magyartanárra jóvoltából) megtanulja, hogy alkalomadtán teli torokból énekelhesse a himnuszunkat s így élje ki nemzeti hovatartozását, vagy – s ez a tipikusabb eset – tehetetlenül magába húzódjon s az anyagiakért folytatott küzdelemben, netalán alkohol segítségével igyekezzen túltenni magát azon, hogy az otthoni nyelvhasználaton kívül legfeljebb tévzés közben, alkalomadtán a magyar sportolók sikereinek születését figyelemmel kísérve lehet magyar. Valóban magyarok az ilyen, az anyanyelvüket csupán akadozva beszélő, magukat többnyire magyaroknak valló, két-színűségüknek csupán elvétve tudatában levő emberek? Igen is, meg nem is. Mindenesetre nyitott vagy zárkózott nacionalistákka nevelte-idomította őket a balkáni állambürokrácia.

A saját érdekei ellenében. Mert a titói kölcsönidőnek végleg, a milosevići nyílt erőszakultusznak pedig egyre in-

kább befellegzett. A katonaság és a rendőrség akkor is érzi a támogatáscsökkenést, ha a mindig vaskézzel összetartott délszláv állam most is aránytalanul sokat kénytelen ráfordítani az önfenntartására. Más, kulturált eszközt kell választani a schengeni egyezmény dacára is légiesedő határok megőrzésére. A számbelileg kisebb nemzetekkel is meg kell szeretetni ezt az országot. Mert a szülőháza az emberi lélekből mindenekelőtt érzelmi, azután pedig erkölcsi fogalom, Jugoszláviában pedig diktatórikusan politikai. Ennek megfelelően mind a mai napig a hazáról féligazságokat, sőt egyenesen hazugságokat neveltek bele az ifjúságba. Mintha a vizsgálatok szerint nem a szűkebb környezet, az otthon asszociációkőre idézné fel a magyar emberek nagy többségében a haza képzetét, esetleg nagy ugrással kapcsolva össze azt a nyelvet-kultúrát adó országgal, a szélesebb értelemben vett hazával.

E hazaélmények megsemmisítése céljából kényszerítette rá évtizedeken át a kommunista délszláv hatalom a tantervek és a tankönyvek szerzőit a Jugoszláviát jelentő „hazánk” hamisan csengő szóhasználatára, a többi között olyképpen, hogy például a harmadik osztályban a magyar kisdíákokkal még mindig a szerbek történelmét magoltatja, az államalkotó nemzet érényeit nacionalista túlzással domborítva ki. Mintha az ártatlan és tehetséges szerb nép környezetében minden más nép bűnös és korlátozott képességű lenne s csupán a többségi nemzet vélt érdekeihez alkalmazkodva nyerhetne föloldozást.

Az egyetemes, európai igényű magyar kultúra eredményei ma már nem s a jövőben még kevésbé csupán a rádió és a televízió által jutnak el hozzánk. Az értelmes ifjúság egyre inkább rájön, hogy a szerb szellemű iskoláztatása során legalább annyira butították is, mint amennyire okosították. Következőleg Jugoszláviát vagy Szerbiát, netalán a Vajdaságot (ki tudja mit hoznak majd a következő hónapok?) mindennek fogja érezni, csak a hazájának nem. Akkor sem, ha az iskolán kívül időközben tudomást szerez róla: a magyarok

ezerszáz éves állama – a török hódoltságot és a negyvennyolcas szabadságharcot követő éveket nem számítva – a mi vidékünket is magába foglalta.

Mindazonáltal az európai szellemiség pillanatnyi s az emberség időtlen kritériuma értelmében a mi dolgunk nem a határtologatásra várás, hanem a minden körülmények közötti helytállás. Ennek alapvető föltétele, hogy a gyerekeink az érettségüknek megfelelően a minél objektívabb igazságot tanulják meg a saját nemzetükről, az elődeikről, a környezetükről s dióhéjban arról a népről, amelyet a nagyhatalmak nyolcvan évvel ezelőtt államformáló szereppel ruháztak föl. Tudniuk kell, hogy a magyar politikusok a huszadik század második évtizedében – legalábbis formálisan – annak a Habsburg királyi családnak a bosszúja érdekében törtek be az évszázadokig különben is sötétségben élt Szerbiába, amely több mint fél évszázaddal azelőtt vérbe fojtotta Európa egyik szép életjelét, a magyar szabadságharcot. De ugyanakkor azzal is tisztába kell jönniük a diákoknak, hogy hosszú évtizedeken át a magyar nemzet ártatlan tömegei, az ő közvetlen őseik kegyetlenül bűnhődtek a Habsburg, majd később részben nagynémet vezénnyellett elkövetett magyar bűnökért.

Egyszóval olyan tanterveket kell készíteni s olyan tankönyveket kell Magyarországról behozni (esetleg vékony füzetekkel s a legritkább esetben „hazai” tankönyvvel egészítve ki őket), amelyek az iskolában megszüntetnék a féligazságok és hazugságok terjesztését s véget vetnének a magyar gyerekek bűnhődésének. Nagyon jó lenne, ha az egyenrangúsodásuk következtében mind kevésbé a képmutató szavaikban, hanem inkább az érzelmvilágukban érezhetnék hazájuknak Kis-Jugoszláviát, Szerbiát vagy (ki tudja?) a Vajdaságot. S ez annál is inkább büszkeséggel töltené el őket, mert azért mindig is nehezebb lesz itt magyarnak tartani magukat, mint az északi határon túli kultúr- és vértestvéreiknek.

Vajda Gábor